

Inhoud

1. Wat is er nog interessant aan het Wildersproces? 9
 2. Van ergernis tot betrokkenheid 13
 3. Het proces gaat van start 29
 4. De tweede ronde 57
 5. Grof en denigrerend 82
 6. Hoe nu verder met de bescherming van minderheden? 90
 7. Hoe nu verder met de rechtsstaat? 99
 8. En met de grondrechten in het algemeen? III
9. En de vrijheid van meningsuiting in het bijzonder? 117
 10. En wat met tv in de rechtszaal? 129
 11. Tot slot 140

I. Wat is er nog interessant aan het Wildersproces?

Van de zomer van 2010 tot de zomer van 2011 heeft het proces waarin Geert Wilders voor de strafrechter ter verantwoording is geroepen voor zijn haat zaaiende uitspraken de media behoorlijk in zijn greep gehad. Maar waarom zou er nu – najaar 2012 – nog over geschreven moeten worden? Omdat dit proces als een markeringspunt gezien kan worden in de ontwikkeling van de rechtsstaat Nederland. In en rondom het proces-Wilders is een aantal aanvallen op de rechtsstatelijke verhoudingen gedaan waarvan het nuttig is er eens bij stil te staan, ook nu de hitte ervanaf is. Het gaat daarbij zeker niet alleen om de aanvallen door Wilders zelf, die bijvoorbeeld met zoveel woorden heeft opgeroepen de bijl te leggen aan de wortels van de rechtspraak wanneer hij niet zou worden vrijgesproken, maar ook om de manier waarop insiders en outsiders van het juridische leven daaraan hun steentje hebben bijgedragen. En om het eigen leven dat sommige van de aanvallen op de rechtsstaat zijn gaan leiden in de politiek, ook los van dit spraakmakende proces. Ik denk aan de hype van aanvallen op het Europese Hof voor de Rechten van de Mens, of – iets heel anders – aan het kostendekkend willen maken van de griffierechten en daar-

mee voor alle gewone mensen de weg naar de rechter af te snijden. Recht als luxegoed op de markt.

Zeker, sinds Wilders zijn verdere gedoogsteun aan het kabinet heeft onttrokken zijn een paar van de scherpste kantjes van die voorstellen af gehaald, maar juist door wat er nog over is wordt duidelijk dat de neiging tot afbraak van de rechtsstaat echt niet van één man alleen komt. Zonder al te veel overdrijving kan gezegd worden dat sinds het proces velen anders naar het recht kijken, al worden er soms al langer bestaande tendensen helder.

Van de mensen die blij zijn met de vrijspraak van Wilders is een vermoedelijk vrij kleine groep oprecht blij, omdat de vrijheid van meningsuiting ruimhartig is opgevat. Zij zijn niet noodzakelijk voorstanders van Wilders' kijk op de rechtsstaat. Zij die blij zijn omdat de politicus Wilders van de rechter verder zijn gang mag gaan, zijn daarentegen niet degenen die zich nu opwerpen als verdedigers van de grondrechten, ook niet van de vrijheid van meningsuiting, hoewel zij zich zouden moeten realiseren dat die vrijspraak daaraan te danken is en hoewel het proces door velen, onder wie Wilders zelf, is gebracht als de toetssteen voor die vrijheid van expressie. Integendeel, uit de hoek van zijn sympathisanten in ruime zin is een ongekende en systematische aanval op de grondrechten ingezet. Rationeel klopt dat niet, maar de opwarming van het juridisch-politieke klimaat biedt blijkbaar tegelijkertijd ruimte aan tevredenheid met de vrijspraak van Wilders en ongenoegen over het bestaan van grondrechten en de bijbehorende nalevingsmechanismen. Ook wordt de rechterlijke macht die voor de vrijspraak van Wilders ver-

antwoordelijk is daarvoor door de meest belanghebbenden niet beloond met passende waardering voor het instituut. De onafhankelijkheid van de rechterlijke macht lijkt daartegen voor velen een bedreiging te zijn, omdat die meebrengt dat rechtspraak maar beperkt te manipuleren is.

De mensen die ongelukkig zijn met de vrijspraak weten ook niet goed wat ze ermee aan moeten. De bescherming van minderheden schiet tekort, zoveel is duidelijk. Maar is bij die bescherming nog wel een rol weggelegd voor het recht? En kan de strijd tegen racisme gevoerd worden zonder de vrijheid van meningsuiting geweld aan te doen, wat niemand wil? Is, kortom, de rol van het recht bij het op peil houden van het maatschappelijk klimaat niet overschat sinds de opkomst in de jaren zeventig van rechtsbescherming als emancipatoire verworvenheid?

Het zijn allemaal vragen die tijdens, rondom en na het Wildersproces duidelijker gesteld worden dan voordien. In die zin is het proces een omslagpunt, dat ook nu nog de moeite waard is als aanknopingspunt voor reflectie op de rechtsstaat.

Van het proces ben ik tegelijkertijd insider en outsider geweest. Insider omdat ik in de rechtszaal aanwezig was als een van de verdedigers van een aantal Nederlandse staatsburgers van Marokkaanse afkomst en van een aantal belangenorganisaties van migranten en tegen racisme. Outsider omdat wij als 'benadeelde partijen' er niet echt bij hoorden als gevolg van de gebrekkige rechtspositie van slachtoffers in het Nederlandse strafproces. Die positie maakte mij tegelijkertijd tot deelnemster aan en waarneemster van het

proces. Vanuit die dubbele positie is dit boekje ontstaan, waarin ik aan de hand van mijn ervaringen in en om het proces vragen stel bij de ontwikkeling van de rechtsstaat Nederland.

2. Van ergernis tot betrokkenheid

Het politieke en maatschappelijke klimaat is guur sinds Wilders zich in 2005 losmaakte van de VVD en zich in zijn eigen partij vrij voelde een hetze te voeren tegen de islam en tegen migranten, en sinds bijna alle andere politici hem tot op zekere hoogte naar de mond praten uit angst voor stemmenverlies. Ook in de media buitelt men over elkaar heen om te zeggen dat Wilders weliswaar niet de juiste toon te pakken heeft, maar dat hij toch de vinger terecht legt op fouten die in het verleden zijn gemaakt. In *NRC Handelsblad* verschijnt geen redactioneel commentaar meer zonder knieval voor de nieuwe politieke correctheid: natuurlijk moeten we de problemen (met buitenlanders) onder ogen zien, maar... Met name is het bon ton geworden om te zeggen dat de multiculturele samenleving is mislukt, alsof dat een experiment was dat na zekere tijd geëvalueerd moet worden en niet gewoon de realiteit van de meeste landen sinds zoveel mensen om verschillende redenen op drift zijn geraakt en zich elders vestigen dan in hun geboorteland. Een realiteit waarop heel verschillend gereageerd wordt, dat wel.

De reacties van Wilders gaan wel heel ver en bij hem is er in elk geval geen enkele behoefte aan wat voor politieke

correctheid dan ook te ontwaren. Nu een paar van de meest aanstootgevende teksten waarvoor hij uiteindelijk vervolgd is, om duidelijk te maken waarover het allemaal gaat. In een interview in *de Volkskrant* in 2006 wordt hem gevraagd wat er zal veranderen wanneer hij aan de macht zal komen. Zijn antwoord is:

De grenzen gaan nog diezelfde dag dicht voor alle niet-westerse allochtonen. [...] De demografische samenstelling van de bevolking is het grootste probleem van Nederland. Ik heb het over wat er naar Nederland komt en wat zich hier voortplant. Als je naar de cijfers kijkt en de ontwikkeling daarin. [...] Moslims zullen van de grote steden naar het platteland trekken. We moeten de tsunami van de islamisering stoppen. Die raakt ons in ons hart, in onze identiteit, in onze cultuur. Als we ons niet verweren, zullen alle andere punten uit mijn programma voor niks blijken te zijn. [...] Eén op de vijf Marokkaanse jongeren staat als verdachte bij de politie geregistreerd. Hun gedrag vloeit voort uit hun religie en cultuur. Je kunt dat niet los van elkaar zien. De paus had laatst volkomen gelijk: de islam is een gewelddadige religie. Islam betekent onderwerping en bekering van niet-moslims. Die interpretatie geldt in de huiskamers van die probleemjongeren, in de moskeeën. Het zit in die gemeenschap zelf.

In het inmiddels niet meer bestaande blad *De Pers* laat hij in 2007 weten:

Oud-chef van de Mossad Efraim Halevy zegt dat de Derde Wereldoorlog is begonnen. Die woorden neem ik niet in de mond, maar het klopt wel. [...] Ik weet ook wel dat er over een paar decennia nog geen islamitische meerderheid is. Maar het groeit wel. Met agressieve elementen, imperialisme. Loop over straat en zie waar het toe leidt. Je voelt dat je niet meer in je eigen land leeft. Er is een strijd gaande en we moeten ons verdedigen.

Het is dat soort uitspraken, en de film *Fitna*, waar het in het proces dat vanaf 2010 tegen hem wordt gevoerd over gaat. Hij gooit in die film alles op één hoop: de islam, de criminaliteit, het terrorisme, de migratie, het vermeende kindertal van migrantengezinnen, en nog veel meer. Dat verbindt hij aan noties van een aanval, door ‘hen’ ingezet, waartegen ‘wij’ ons moeten verdedigen. Juist dat ‘wij’ tegen ‘zij’-denken, waarbij alle slechts van hen komt en wij het brave slachtoffer zijn, is de kern van het haat zaaien, versterkt door het gebezigde taalgebruik (‘tsunami’, ‘Derde Wereldoorlog’) en de ontmenselijking van de ander (‘het’ plant zich voort in plaats van ‘zij krijgen veel kinderen’ voor zover dat al waar is). De uitspraken zijn inmiddels oud en ingehaald door vele nieuwe, maar zo gaat dat met een strafproces: het is nakaarten. De uitspraken zijn wel nog steeds representatief voor de manier waarop Wilders en de zijnen zich uitlaten over moslims en migranten.

Onder meer tegen deze uitspraken zijn veel aangiftes gedaan, door moslims, migranten en witte Nederlanders. Het OM zegt dat ze geen strafbare belediging van een bevol-

kingsgroep en geen haat zaaien in de zin van het wetboek van strafrecht zijn, met als consequentie dat de zaak geseponeerd wordt. In principe is daarmee de kous af en wordt er niet vervolgd, maar er is voor belanghebbenden nog wel een uitweg: zij kunnen zich over de niet-vervolging beklagen bij het gerechtshof, dat dan moet beoordelen of een vervolging (juridisch en bewijstechnisch) haalbaar is en of zo'n vervolging ook maatschappelijk wenselijk is. Dat is wat een aantal van de mensen en organisaties die eerder aangifte hadden gedaan bij de politie heeft gedaan.

Tot verrassing van velen en mogelijk ook van henzelf zijn deze klagers door het gerechtshof in Amsterdam in het gelijk gesteld. Het OM moet Wilders vervolgen. Dat heeft het hof geweten, dat heeft Nederland geweten. De kranten staan meteen vol met kritiek: het hof heeft te uitvoerig gemotiveerd en te duidelijk gezegd wat het ervan vindt. Het hof had volgens de critici alleen marginaal mogen bekijken of een vervolging zinvol en wenselijk was. Die kritiek is het verhaal van de klok en de klepel, want het hof neemt in deze procedure de beoordeling van de zaak door het OM over en gaat op de stoel van het OM zitten. De beslissing die het OM heeft genomen moet door het hof dus volledig getoetst en zo nodig vervangen worden, en niet marginaal. Dat betekent dat een oordeel over de wenselijkheid moet worden gegeven en een inschatting van de haalbaarheid moet worden gedaan. Uiteindelijk gaat de behandelende rechter er natuurlijk over. Dat is niet door iedereen goed begrepen, ook niet door de verdediging van Wilders zelf.

In deze zaak gaat het overigens helemaal niet over het be-

wijs, maar over de vraag of de feiten strafbaar zijn of niet en of een vervolging wenselijk is. Die vragen moet het hof volledig beoordelen en dat heeft het gedaan. Je kunt ook moeilijk van het hof verwachten dat het zegt dat de feiten misschien of een beetje strafbaar zijn: ze zijn juridisch wel of niet strafbaar, waarover je vervolgens van mening kunt verschillen, en gezien de gevoeligheid van de zaak is het heel verstandig en zelfs een eis van maatschappelijk verantwoorde rechtspraak om dat oordeel grondig te motiveren.

Dat het hof dat gedaan heeft is aanleiding voor veel misplaatste kritiek. Afshin Ellian gaat in de *NRC* zo ver te zeggen dat Wilders geen eerlijk proces meer kan krijgen omdat hij feitelijk al veroordeeld is, en dat nog wel zonder behoorlijke verdediging. Pure onzin, want geen rechtbank is aan zo'n beschikking gebonden, alleen het OM hoeft ernaar te handelen en dat nog maar tot op zekere hoogte, zoals later ook zal blijken: ze moeten vervolgen; ze hoeven niet een veroordeling te eisen.

Er zijn ook critici van de beschikking van het hof die zelfs de gedachte aan het stellen van strafrechtelijke grenzen aan het politieke debat al in strijd vinden met de vrijheid van meningsuiting, zoals Ankersmit in *Trouw* en in de *NRC*. Oud-rechter Willem van Bennekom maakt daarmee in zijn boek (*Op drijfvijs*, Cossee, 2010) korte metten:

Evenmin als [...de vrijheid van meningsuiting] is de politiek een vehikel met behulp waarvan de bestuurder zich op voorhand van straffeloosheid kan verzekeren. Beweert men iets anders, dan is men in de war.